

INLEIDING

Leven en werk

Alexander Comrie is een van de belangrijkste Nederlandse theologen in de achttiende eeuw geweest. Het is niet de bedoeling daar in deze summiere inleiding verder op in te gaan. Slechts enkele opmerkingen volgen hier om een goed begrip te krijgen van de hierna volgende preken.

Het is algemeen bekend dat Comrie niet van Nederlandse afkomst is. Hij werd op 16 december 1706 te Perth in Schotland geboren. Waarom hij in 1727 naar Rotterdam trok en vervolgens in Groningen en later in Leiden theologie ging studeren, is nog steeds niet bevredigend beantwoord. Belangrijk is evenwel dát hij in ons vaderland kwam. Hij heeft met Theodorus van der Groe en anderen leiding mogen geven aan het verzet tegen de steeds meer doordringende geest van tolerantie die het met de Gereformeerde orthodoxie niet zo nauw nam. Hij heeft de oude gereformeerde godgeleerdheid, zoals die door Reformatie en Nadere Reformatie gestalte had gekregen in ons vaderland, in woord en geschrift bekwaam en volhardend verdedigd. In 1735 werd Comrie bevestigd in het Zuid-Hollandse Woubrugge. Daar heeft hij achtendertig jaar als herder en leraar gestaan. In de zomer van 1773 vroeg Comrie noodgedwongen om gezondheidsredenen emeritaat aan. Daarna vestigde hij zich in Gouda, waar hij op 10 december 1774 overleed en begraven werd.

Vooraf het leraar-zijn heeft Comries leven bepaald. Hij was dat als bekwaam prediker, maar ook als auteur van vele publicaties. Niet minder dan 23 staan er op zijn naam. Daaronder zijn een aantal werken die door hem (uit het Engels) zijn vertaald. Comrie heeft zich daarbij vooral onderscheiden door dogmatische en polemisch-getinte werken. We noemen van zijn dogmatische geschriften alleen zijn *Stellige en Praktikale Verklaaringe van den Heidelbergschen Catechismus* (1753) en de *Brief over de Rechtvaerdigmakinge des Zondaars* (1761). Van zijn polemische geschriften is het *Examen van het Ontwerp van Tolerantie* (1753-1759) ongetwijfeld het belangrijkste.

Daarnaast zijn er de publicaties die op de praktijk van het geloofsleven zijn gericht. Hiervan zijn de belangrijkste *Het A.B.C. des Geloofs of*

Verhandeling van de benaamingen des Saligmaakenden Geloofs volgens de letteren van het alphabet (1739), de *Verhandeling van eenige Eigenschappen des Zaligmakenden Geloofs* (1744) en de *Verzameling van Leerredenen* (1749-1750). Op dit laatste werk willen we kort nader ingaan, omdat hier het eerste deel van deze *Verzameling* wordt gepresenteerd.

Comrie onder de aandacht

De laatste jaren lijkt Alexander Comrie als theoloog en prediker weer meer onder de aandacht te komen. Zijn *Eigenschappen* en *Het ABC* werden al eerder hertaald, respectievelijk in 2012 en 2015, en kregen zelfs herdrukken. De uitgave van de *Eigenschappen* uit 2012 kreeg als inleiding een helder overzicht mee van leven en werk van Comrie, geschreven door ds. M. Golverdingen. In 2015 verscheen een boeiende biografie, *Alexander Comrie, zijn leven en werk*, door ds. J. Schipper. Eveneens in 2015 verscheen in het eerste deel van de *Encyclopedie Nadere Reformatie*, onder eindredactie van prof. dr. W.J. op 't Hof, een boeiend lemma over Comrie van de hand van L.J. van Valen. En in 2016 werd door dr. B.J. Spruyt de ooit in het *Gereformeerd Weekblad* verschenen schets over leven en werk van Comrie door ds. J.T. Doornenbal weer voor een groot publiek toegankelijk gemaakt door de opname ervan in de uitgave *Romantiek en stichtelijkheid*, nagelaten geschriften van ds. J.T. Doornenbal. De levensschets over Comrie in deze verzamelbundel is vrij uitvoerig, en gaat evenals de andere hier genoemde publicaties ook nader in op zijn werk en theologische opvattingen.

Leerredenen

De volledige titel van Comries laatste prekenbundel luidt: *Verzameling van Leerredenen waar in vertoont wordt uit verscheide texten de Afgezakte Kranke en kwynende staat der Geloovigen, voornamentlyk in dezen Tydt, tot Overtuiging en Beschaminge over hunne Ongestalte. Vervolgens de Geloovige, daar over met Smerte aangedaan, en Begerig na Herstellinge, in welke hunne innige begeertens voorgesteld, en de Zwarigheden, die zy ontmoeten en hen dikwerf Onvrymoedig maken, geoppert en opgelost worden. Eindelyk hunne Herstellinge en de Werkzaamheit hunner Ziele als Herstelde en in hun voorig Element gebragt.* Daarna volgt de naam van de auteur: 'Verklaart en Toegepast door Alexander Comrie, Scoto-Brittannus. A.L.M. et Philosophiae Doctor en Predikant te Woubrugge.' Het boek wordt, zoals vrijwel al Comries werk, uit-

gegeven door het uitgevers-duo Johannes Hasebroek te Leiden en Nicolaas Byl te Amsterdam.

Het werk bestaat uit twee delen, twee 'stukken'. Het eerste 'stuk' is van 1749, het tweede van 1750. Als basis voor de herschrijving heeft voor wat het eerste 'stuk' betreft, de eerste druk uit 1749 gediend.

Comries biograaf dr. A.G. Honig heeft in zijn proefschrift uit 1892 voor de *Verzameling van Leerredenen* veel waardering. Comrie zag volgens Honig in dat de kerken van Nederland steeds achteruit gingen, dat er een geest van diepe slaap over het volk was gekomen, dat de zedeloosheid toenam en de ketterijen en 'Atheïstigheid' steeds meer binnenslopen. Daarom waren deze preken nodig. Hij wilde allereerst Gods kinderen, maar toch ook heel het volk weer terugroepen naar het Woord des Heeren. Hiermee stond Comrie nog voluit in de traditie van de Nadere Reformatie. Hij voelde zich dan ook nauw verbonden met de geschriften van verschillende Nadere Reformatoren. In het bijzonder voelde hij zich tot Jodocus van Lodenstein aangetrokken, van wie hij nogal eens versregels citeert.

In het eerste 'stuk' staan zes preken, waarin de geestelijke ingezonkenheid én de terugkeer van de kinderen Gods tot de Heere centraal staan. Het gaat in deze eerste zes preken vooral om wat in de titel wordt aangeduid als 'de Afgezakte Kranke en kwynende staat der Geloovigen, voornamentlyk in dezen Tydt, tot Overtuiging en Beschaminge over hunne Ongestalte' en in de tweede plaats over 'de Geloovige, daar over met Smerte aangedaan, en Begerig na Herstellinge, in welke hunne innige begeertens voorgesteld, en de Zwarigheden, die zy ontmoeten en hen dikwerf Onvrymoedig maken, geoppert en opgelost worden.' Dit eerste deel wordt dan ook wel aangeduid als 'de afgezakte staat'.

We weten via Honig dat Comrie deze preken uit het eerste deel in 1741 te Woubrugge uitsprak. Het zijn dus preken van een nog jonge Comrie. Maar vervolgens duurde het verschillende jaren voor hij gelegenheid had ze persklaar te maken. De gemeente hoorde ze graag, zoals hij zelf in zijn inleiding schrijft, en de lezers ontvingen ze met dankbaarheid, wat mag blijken uit de verschillende drukken die al snel na de eerste publicatie noodzakelijk waren. Ook in de negentiende en twintigste eeuw volgden verschillende vrijwel ongewijzigde herdrukken bij steeds verschillende uitgevers.

De preken

De preken zijn in schriftelijke vorm ongetwijfeld veel uitvoeriger dan toen ze door Comrie uitgesproken werden. Het is soms duidelijk, ook door opmerkingen van de auteur, welke gedeelten ‘nieuw’ zijn. Soms heeft Comrie de stof van twee preken tot een nieuwe eenheid verwerkt, zoals met de derde preek in deze bundel heel duidelijk het geval is. Inhoudelijk gezien is het Comrie kennelijk te doen om een ‘praktikale’ handreiking, om christenen van wie het geloof zo ingezonken is, te ontdekken aan hun kwaal, te bestraffen, te onderwijzen en te bemoedigen. Gezien de beschikbare tijd past daarbij niet alles in één gesproken preek. Daarom werden de preken bij het persklaar maken behoorlijk uitgebreid.

Dat geldt voor wat dit eerste deel betreft vooral de eerste, derde en zesde preek. Comrie is daarbij weleens wat erg uitvoerig, maar dan excuseert hij zich en zegt hij bijvoorbeeld (zoals ergens in de derde preek): ‘We hopen dat het beluisteren of het lezen van deze stof u niet zal vervelen. Als u ergens in onderwezen behoort te worden, dan is het wel in deze zaken die juist zo onduidelijk behandeld worden en ook zo weinig aan de orde komen.’

Daarbij weet Comrie zich ook gunstig te onderscheiden van veel van zijn tijdgenoten. Vertoon van geleerdheid komt maar een enkele keer voor, zoals hier en daar in de zesde preek van deze bundel. Citaten van geleerde auteurs vermijdt hij. Het is vanwege zijn taalgebruik moeilijk om Comrie een sprankelend auteur noemen, maar toch treffen zijn puntige opmerkingen en zijn trefzekere karakteristieken elke keer opnieuw. Op een verantwoorde wijze streefde Comrie naar een populaire wijze van uitdrukken. Als u de hier herschreven preken leest, zult u verbaasd staan over de frisheid waarmee hij zich vaak wist uit te drukken. Die frisheid merken we ook al in de langere preken op, zeker in de gedeelten die direct aan de preekstoel herinneren, maar vooral in de tweede, vierde en vijfde preek, die veel korter zijn. Het is eigenlijk verbazingwekkend dat deze ‘Schotsman’ de Nederlandse taal nog zó goed heeft leren beheersen. Over het algemeen was hij in staat de diepste roerselen van de ziel onder woorden te brengen. Soms liet het Nederlandse idioom hem daarbij echter in de steek. Dan valt er in zijn geschriften weleens een ‘harde uitdrukking’, zoals hij het zelf noemt.

Herschrijving

Wat de herschrijving betreft, een enkel woord. Extreem lange zinnen die Comrie evenals zijn tijdgenoten vaak gebruikte, zijn vrijwel altijd ‘geknipt’. Daarbij moest er soms een woord herhaald worden ter wille van de duidelijkheid. Comrie was nogal vrij in het citeren van Bijbelteksten, en soms speelt de King-Jamesvertaling op de achtergrond ook mee. Ik ben hem daarin gevolgd en geef de tekst dan niet als citaat door; meestal worden er in dit geval geen aanhalingstekens gebruikt. Als er wel volledig een Bijbeltekst wordt geciteerd, gebeurt dat vanuit de Statenvertaling (GBS-editie). Die tekst staat dan wel tussen aanhalingstekens. Vaak geeft Comrie in de preek zelf de vindplaats al aan. Waar hij dit niet deed, terwijl heel duidelijk aan een Bijbeltekst werd gerefereerd, heb ik zoveel mogelijk in een noot de vindplaats aangegeven.

Door het soms wat moeilijke taalgebruik van Comrie kon de oorspronkelijke tekst soms alleen maar enigszins vrij worden weergegeven. Om in de hertaling elke willekeur te voorkomen, is een vrij uitgebreid notenapparaat toegevoegd. U hoeft daar geen gebruik van te maken, maar de nauwgezette lezer kan in een dergelijke situatie nagaan wat er oorspronkelijk heeft gestaan. Op deze wijze hoop ik erin geslaagd te zijn, Comrie volledig Comrie te laten blijven en hem tegelijkertijd toegankelijker te maken voor een lezerspubliek in de eenentwintigste eeuw.

De eerste preek heb ik al eerder hertaald. Zij verscheen in 1997 onder de titel *Maak mij levend om Uws Naams wil* bij uitgeverij De Groot Goudriaan, Kampen. Deze preek heb ik echter om taalkundige en stilistische redenen vrijwel volledig herschreven, in de hoop daarmee een betere hertaling te leveren.

Ik heb het zeer gewaardeerd dat ds. H. Brons te Vlaardingen en ds. G. Clements te Gouda bereid waren om tijdens het hertaalproces mee te lezen. Van hun suggesties en hun aanvullingen, met name wat het notenapparaat betreft, heb ik een dankbaar gebruik gemaakt. Ik wil hen dan ook hartelijk danken voor hun bijdrage. Die dank geldt ook voor de heer W.J. van Gent uit Ede, op wie ik zo nodig een beroep mocht doen. Ten slotte noem ik opnieuw de heer H. van Helden uit Hendrik-Ido-Ambacht, die steeds meelas als ik Comrie hertaalde en dat ook nu wilde doen. Daarmee gaf hij mij een morele ondersteuning die ik van tijd tot tijd nodig had.

In overleg met de uitgever is gekozen voor een titel die gebaseerd is

op de inhoud van deze verzameling van ‘leerredenen’. De titel *Troost voor een missend hart* bedoelt samenvattend weer te geven wat Comrie in deze preken te zeggen heeft. Ze bevat vooral elementen uit het opschrift dat Comrie plaatste boven de vijfde preek naar aanleiding van Jesaja 41:17. Dit luidt: ‘Een vertroosting voor het hart van een gelovige, die tot God terugkeert en dreigt te bezwijken onder het gemis van Goddelijke troost’. Als ondertitel is gekozen voor ‘Verzamelde leerredenen, deel 1’, waardoor duidelijk wordt dat hier een hertaling van de *Verzameling van Leerredenen* geboden wordt.

Ten slotte

De preken zijn het méér dan waard met aandacht gelezen te worden. Ze ademen een pastorale wijsheid die weldadig aandoet. Ze zijn heel ontdekkend, maar ook bijzonder vertroostend. In zijn tijd moest Comrie al klagen over dorheid en doodsheid in het geestelijk leven. Zou dat nu, enkele eeuwen later, beter zijn? Daarom is het goed als de lezer met het gebodene tot zichzelf inkeert en zich tot God wendt, Wiens Naam is HEERE, de God van het verbond, Die daarom ook te maken wil hebben met het late nageslacht.

C. Bregman, Hendrik-Ido-Ambacht

OPDRACHT AAN MIJN ZEER GELIEFDE EN GEACHTE GEMEENTE TE WOUBRUGGE

Zeer geachte lezers en geliefden in de Heere,

Nooit hebben we een boek uitgegeven of we dachten daarbij aan u. De reden daarvan is dat alles wat we voor een bredere groep van lezers publiceren¹, eerst tot u is gesproken.

Nu verschijnt dan dit eerste deel van een boek met preken. U hebt die met genoegen beluisterd en nu wilt u die ook graag hebben om te lezen. Daarom hebben we u niet kunnen vergeten, temeer ook omdat uw liefde en sympathie² voor ons in het bijzonder duidelijk werden toen we vorig jaar een beroep uit de gemeente van Den Bommel³ ontvingen. Ik dacht aanvankelijk dat ik het beroep om vele redenen mocht aannemen. Maar sommigen uit uw midden – en juist hen heb ik bijzonder hoog staan⁴ – drongen met klemmende redenen, die ik hier verzwijg, heel sterk bij mij aan om te blijven. Hoewel ik dat niet wilde, had de kerkenraad van Den Bommel mij enige tijd gegeven om mij op het beroep te beraden. Maar uw liefde en de door u naar voren gebrachte argumenten⁵ haalden mij over en zo kwam ik terug op mijn aanvankelijke bedoeling⁶ om te vertrekken. In alle liefde heb ik toen een expresbrief naar de genoemde gemeente gestuurd met de boodschap dat ze zich door mij niet verhinderd mochten voelen om spoedig tot een ander beroep over te gaan, vóór het jaargetij om te beroepen al te veel verlopen was. Zo heb ik mij toen, zo lang de Heere wil, opnieuw aan u verbonden.

1. aan het gemeen ten nutte mededeelden

2. Genegentheit

3. de Gemeente te Bommel. Dr. A.G. Honig spreekt op blz. 102 van zijn biografie over 'den Bommel'; overigens werd Zaltbommel in de achttiende eeuw ook Bommel genoemd. Het is dus niet geheel uit te sluiten dat het beroep uit Zaltbommel kwam.

4. die ik de beste van u achtete

5. door uwe Liefde en Redenen

6. voorige meeninge

Ontvang dit boek daarom met een liefhebbend hart. Lees het biddend! En als u er enigszins door gesticht⁷ mag worden, geef dan God de eer, en denk aan mij in liefde. Ook wij denken in onze gebeden steeds aan u; en tevens blijven wij,

uw dienstwillige dienaar in het werk van de Heere,

Alexander Comrie

Woubrugge, 16 mei 1749

7. opgewekt

AAN DE LEZER

Geachte lezer,

Het is geen schrijflust die ons bezielt tot dit werk. Ook is het niet mijn wens u te overladen met boeken of voor onszelf enige naam te maken. Er is een andere reden die ons tot de uitgave van dit boek brengt¹: met droefheid in ons hart zien we heel scherp de ingezonken² en ellendige toestand van Gods Kerk – daarin wordt namelijk veel doodsheid en dorheid gevonden³.

Als mijn werk gezegend mag worden om iets te geven waardoor u in geestelijke zin wordt opgewekt, zal mij dat tot grote vreugde zijn. Ik laat aan de welwillende⁴ lezer graag het oordeel over of mijn werk op de juiste tijd komt of niet⁵.

We moeten deze publicatie in twee delen⁶ uitgeven; er is namelijk een aanhoudend verzoek van hen die de preken graag willen lezen, maar een tweede reden is om de prijs voor de financieel minder vermogende lezers wat schappelijker⁷ te maken. Hierbij wordt u het eerste deel aangereikt; het volgende zal zonder verhindering heel spoedig hierna volgen.

We hebben in de verklaring van de tekst geprobeerd om de praktijk van het bevindelijke leven weer te geven. Dat is dan ook de reden dat onze toepassingen kort zijn. We geloven namelijk dat al toepassend de Schrift uitleggen de beste manier van preken is.

De nodige registers zullen aan het tweede deel worden toegevoegd. Gebruik dit boek in de vreze des Heeren. Ongetwijfeld zult u er wel

1. aanzettede
2. naare
3. in welke zich een doods wezen opdoet
4. bescheidenen
5. of dit Werk tydig, of ontydig is
6. by stukken
7. draagelyker

iets in vinden wat tot uw nut mag zijn. Gedenk hem in uw gebed
die zich noemt

uw heilzoekende dienaar,

Alexander Comrie

Woubrugge, 16 mei 1749

1

EEN INGEZONKEN¹ EN BENAUWDE ZIEL BIDT OM LEVENDMAKING EN TROOST

O HEERE, maak mij levend² om Uws Naams wil; voer mijn ziel uit de benauwdheid om Uw gerechtigheid.

Psalm 143:11

INLEIDING

De toestand van Gods kinderen kan in allerlei opzichten en omstandigheden heel ellendig zijn. Door Gods Geest verlicht ervaren zij het nare³ en jammerlijke daarvan in hun hart⁴. Maar hoe erg het ook is, zij moeten daardoor toch niet – zoals het met Kaïn ging – van God worden weggedreven. Dan zou het er immers op lijken dat hun zonden te groot zijn om vergeven te worden en herstel voor hen onmogelijk is. Nee, zij moeten naarmate hun ziel door benauwdheid wordt gekweld⁵, des te ernstiger de toevlucht tot God nemen. Het verderf is uit hen voortgekomen, en daarom is het nu nodig dat zij in de Heere hun hulp, hun redding en hun verlossing mogen vinden. Hierdoor worden zij onderscheiden van mensen die in wanhoop verkeren, en tegelijk zijn ze op de goede weg om gered te worden. Zo handelde de verloren zoon toen hij alles had doorgebracht en bijna van de honger gestorven was. Hij zei: ‘Ik zal opstaan en tot mijn vader gaan, en ik zal tot hem zeggen: Vader, ik heb gezondigd tegen de

1. dodigen. In deze preek komt dit woord vele malen voor; het wordt hertaald met ‘dor’, ‘doods’ of ‘ingezonken’.

2. Comrie citeert: ‘maak my levendig’. Hij bedoelt met ‘levendig’ het tegenovergestelde van ‘dodig’ of ‘ingezonken’. In de hertaling wordt vrijwel steeds met ‘levend’ hertaald; wel is dan vanuit de context duidelijk dat daarmee een ervaring vanuit een doodse gestalte bedoeld wordt.

3. de akelykheit

4. aan hun gemoet vertegenwoordigen

5. geprangt

Hemel en voor u' (Luk. 15:18). Zo was het bij Job: 'Heb ik gezondigd, wat zal ik U doen, o Mensenhoeder?' (Job 7:20a) Zo sprak David na zijn zware val, toen hij door Nathan uit zijn zorgeloosheid werd wakker geschud, in Psalm 51:3 en 4: 'Wees mij genadig, o God, naar Uw goedertierenheid; delg mijn overtreding uit, naar de grootheid Uwer barmhartigheden. Was mij wel van mijn ongerechtigheid, en reinig mij van mijn zonde.' En zo doet hij ook in onze tekstwoorden, als hij in zijn ingezonken en benauwde toestand om levendmaking en verruiming bidt.

Deze psalm bevat een gebed van David tot de Heere, toen hij in grote benauwdheid was vanwege de vervolging en verdrukking van zijn vijanden en vanwege de verberging van Gods aangezicht. Zo stelt hij om de beurt die beide benauwende omstandigheden aan God voor. Omdat de Heilige Geest geen tijdsomstandigheden en ook geen namen vermeldt van de vijanden die David nu verdrukken, zullen wij hier ook aan voorbijgaan.

David treedt ons in het tweede vers tegemoet als iemand die zich bewust is van het feit dat hij een groot zondaar is en dat God daarom een rechtvaardige reden had om hem te straffen. Daarna gaat hij vanaf het derde vers tot het einde de situatie waarin hij terecht was gekomen vanwege de vervolging van zijn vijanden en de gesteldheid van zijn ziel daaronder, voor de Heere openleggen. Dat doet hij ook in onze tekstwoorden. Daarin belijdt hij dat hij geestelijk in een erg doodse en benauwde toestand verkeert en verlangt om daaruit verlost te worden. Wij moeten dus op twee zaken letten.

1. Een ernstige bede vanuit de ziel⁶ tot de HEERE⁷ – moge het Hem behagen omwille van Zijn Naam de ziel van de psalmdichter levend te maken;
2. Een bede om verlevendiging – moge het de HEERE behagen omwille van Zijn gerechtigheid hem uit de benauwdheid te leiden.

DE VERKLARING VAN DE TEKST

We geven de verklaring van het eerste deel van de tekst. Daar lezen we een ernstige bede tot de Heere of Hij omwille van Zijn Naam de ziel van David, Zijn knecht, wil levend maken: *O HEERE, maak mij levend om Uws Naams wil.* Hier moeten we op twee zaken letten:

6. ziele-zucht

7. den Jehovah

1. De bede zelf: 'O HEERE, maak mij levend';
2. Het Voorwerp van zijn gebed of de Persoon tot Wie hij zijn smeking opzendt: de HEERE.

We beginnen met het laatste.⁸ De Persoon om Wie het gaat, spreekt hij met HEERE of Jehova aan. Hij is de enige ware en eeuwig levende God, Vader, Zoon en Heilige Geest. Hij heeft op de meest volmaakte en noodzakelijke wijze het leven in Zichzelf; en Hij geeft het leven, de adem en alle dingen, zodat we in Hem leven, ons bewegen en zijn (Hand. 17:28).

We zullen over deze Naam van God – die Hij nooit met anderen kan delen⁹ – nu niet uitvoeriger spreken, omdat we dat bij andere gelegenheden al vaak moeten doen. Als David hier God als HEERE aanspreekt, laat hij zien dat hij bij niemand anders hulp zocht of verwachtte dan alleen bij de HEERE, hoe ingezonken hij ook was. Ja, Hij alleen is God en niemand meer. Omdat het vergeefs is heil te verwachten van de bergen en van de heuvelen, roept hij de HEERE aan: in U alleen is Israëls heil, en ook mijn heil. Als hij 'HEERE' zegt, laat hij ook zien dat hij van God als HEERE weet dat Hij het alleen is Die een ingezonken ziel kan verlevendigen. De Heere doodt en maakt levend. Bepaalde middelen kunnen opwekken en de ziel haar ingezonkenheid doen zien, maar het is alleen de Heere Die een ziel in een levendige gestalte kan brengen. Daarom staat er: 'Mijn ziel kleeft aan het stof; maak mij levend naar Uw woord.'¹⁰ Als hij hier de HEERE aanspreekt en zijn bede tot Hem uitstort, laat hij zien dat hij zijn zaligheid wat de gestalte van zijn ziel betreft¹¹ buiten zichzelf zoekt en dat hij werkelijk zichzelf verloochent. Ja, mijn vrienden, bidden is niet anders dan een verloochenen van zichzelf en een gaan uit zichzelf naar de HEERE, bij Wie gerechtigheden zijn en sterkten, opdat men tot Hem komen zou¹².

Als hij God als HEERE aanspreekt, laat hij ook zijn gelovig vertrouwen zien op de belofte van het verbond. Want deze Naam ziet op het verbond en wij kunnen niet bidden zoals het ons past, behalve wanneer onze zielen gelovig op de belofte en de toezegging van de

8. Deze woorden zijn ter wille van de duidelijkheid aan de tekst toegevoegd.

9. dezen onmededeelbaren name

10. Ps. 119:25.

11. gestaltelyk

12. Jes. 45:24.

HEERE kunnen rusten. Dan kunnen we zeggen: ‘Gedenk, HEERE, aan het woord waarop Gij mij hebt doen hopen of vertrouwen.’¹³ Dit vertrouwen is in de grondtaal veel helderder uitgedrukt dan in onze vertaling, omdat het in de toekomstige tijd staat, namelijk: Gij *zult* mij levend maken. Vertrouwen op de belofte en bidden moeten samengaan, omdat degene die twijfelt gelijk is aan de golven van de zee en van God niets zal ontvangen¹⁴.

Een bede uit de diepte

Hoewel het woordje ‘O’ niet in de tekst staat, hebben onze vertalers¹⁵ het hier en elders toch niet zonder belangrijke reden toegevoegd. Aan de ene kant laat het de somberheid van zijn hart zien in deze dorre en ingezonken toestand. De ziel is niet in haar element, maar kwijnt weg. Aan de andere kant drukt het uit dat zijn verlangen naar herstel niet oppervlakkig is, maar voortkomt uit de grond van zijn ziel. De woordjes ‘O’ en ‘och’ drukken namelijk de aandoening van het hart uit. Trouwens, mijn geliefden, vóór men gered wordt uit zijn ellendige en doodse toestand, is het gewoonlijk Gods weg dat wij het niet langer kunnen uithouden. En zo begint men uit de diepte van zijn ellende en machteloosheid tot God te roepen (Ps. 130:1). De ziel gaat bezwijken van verlangen, want zij wil zo graag dat Gods genade weer eens merkbaar is zoals in vroeger dagen, toen Gods licht haar bescheen en zij zich kon verheugen in de Almachtige¹⁶.

Laten we nu de bede zelf nader bezien: *Maak mij levend*. Wij merken op dat het werkwoord in de toekomstige tijd staat, zodat men zou moeten vertalen: O HEERE, U *zult* mij levend maken om Uws Naams wil. De bede drukt dan het vertrouwen van de psalmdichter uit dat God Zijn belofte wáármaakt. Hij geloofde namelijk dat hoe ellendig en ingezonken hij ook was, God hem toch levend zou maken en hem zou verkwikken. De HEERE zal het werk van Zijn handen immers niet laten varen! Het is echter bekend dat de toekomstige tijd wel gebruikt wordt om de gebiedende wijs aan te geven.¹⁷ Daarom houden

13. Ps. 119:49.

14. Vgl. Jak. 1:6.

15. de Onze

16. Vgl. Job 22:26; 27:10.

17. Comrie voegt hieraan toe: ‘Dit kunnen we lezen bij Glasius, boek III, verhandeling III over het werkwoord, blz. 897.’

wij het met onze vertalers op de gebiedende wijs: *Maak mij levend*, of zoals in de kanttekeningen staat: ‘Behoud mij in het leven’, omdat het werkwoord die beide betekenissen kan hebben.¹⁸

Als we nu tot de zaak zelf komen, let er dan wel op¹⁹ dat deze bede vooronderstelt dat David in een doodse gestalte verkeerde, omdat hij bidt om levend gemaakt te worden.

Daarom zullen wij spreken over wat voorondersteld wordt, namelijk dat hij in geestelijke zin dor en dood was. Ik weet dat we bij het nagaan van de uiterst belangrijke²⁰ inhoud van deze psalm moeten beseffen dat het een psalm van David is. Een psalm die hij dichtte toen hij beangst was en hevig vervolgd werd door Saul en zijn aanhang. We moeten dus bij het woord ‘doods’ letterlijk denken aan het gevaar waarin hij verkeerde om omgebracht te worden. Maar hoewel dit naar de letter het belangrijkste is, zullen wij bij het nagaan van dit lied toch zien dat hij spreekt over de toestand van zijn ziel. Zie vers 6: ‘Ik breid mijn handen uit tot U, mijn ziel is voor U als een dorstig land. Sela.’ Wij zullen zien dat hij bidt om geestelijke zegeningen van God. Hij bidt om vergeving van zijn schuld, vers 2. Hij bidt om door Gods goedertierenheid verkwikt en door God Zelf geleerd te worden, vers 8 en 10. En trouwens, God houdt vele malen Zijn licht in en trekt Zich terug²¹ als men in dergelijke gevaarlijke omstandigheden verkeert. Als we dat bedenken, zal het niet vreemd zijn dat wij – hoewel we die andere zaken²² niet uitsluiten – ons hier bepalen bij die wange-stalte van de ziel, die men een geestelijke dorheid en ingezonkenheid noemt, en waarvan David zo graag verlost wil worden.

Redenen om over ingezonkenheid te spreken

Om met u helder en uitvoerig te kunnen spreken over deze doodse gestalte, zullen we eerst de redenen aangeven waarom we dat willen doen.

1. Een geesteloze tijd

De eerste reden is dat de tijd die wij beleven een heel geesteloze en ingezonken tijd is. De Heere is ernstig geweken van Zijn volk. Hij

18. Comrie voegt er nog aan toe: ‘(Vid. Mich. in Locum.)’.

19. uwe Christen Aandacht ziet

20. voornamen

21. dat menigmaal Godt zyn Licht en invloedt inhoudt

22. het eerste

staat van ver, Hij verbergt Zich van Zijn erfdeel, want de ongerechtigheid heeft een grote scheiding gemaakt. De zonde is er de oorzaak van dat hoewel men roept, de Heere niet hoort, maar bovendien het gebed in toorn verstoort²³. Ondanks al het roepen – zowel in het openbaar als op verborgen plaatsen – om verlost te worden van de oordelen waaronder wij zuchten, is er geen verlossing. Integendeel, er is vermeerdering en verzwaring van oordelen. De algemene klacht van de vromen in ons land en in onze steden, niet alleen hier maar ook in andere landen²⁴, bevestigt dit heel duidelijk. Bijna iedereen zegt immers dat God sinds twintig of dertig jaar v^{er} van ons geweken is. Mijn geliefden, wilt u zich ervan laten overtuigen dat dit waar is, probeer dan maar met mij op de volgende zaken te letten, en overweeg die in uw hart.²⁵

a. Dat het waar is wat we gezegd hebben, blijkt uit de god-loosheid in de praktijk van het leven en uit het feit dat uw hart zonder indrukken blijft. Die beide zaken hebben zich als een kanker en melaatsheid uitgespreid over het erfdeel van de Heere. Waar is het ontzag voor Gods hoogheid die te vrezen is? Waar wordt de Heere nog voortdurend voor ogen gesteld? Waar wandelt men, zowel in het openbaar als in eigen huis, voor het oog van de Heere en in Zijn tegenwoordigheid? Waar is die nauwgezette en voorzichtige levenswandel om het kwaad te ontvluchten? Dat geldt voor grote en kleine, openbare en verborgen zonden; dat geldt voor alles wat kwaad schijnt of ook werkelijk kwaad is. Waar let men nog gewetensvol op alle geboden van de Heere om zijn hele leven daarop te richten? Is het zó dat men vanuit een kinderlijk ontzag voor de Heere en vanwege een teer gemoed niet wíl en ook niet kán leven als men zijn plicht verzuimt of zonde doet? Mijn geliefden, ik denk dat dit v^{er} te zoeken is. Van onszelf en van anderen moeten we zeggen dat we de meeste tijd leven alsof er geen God is. Men moet vaak bidden of men die allerbelangrijkste waarheid, namelijk dat er een God is, eens oprecht mag geloven. Hier komt de losbandigheid uit voort en het ‘weiden in de ruimte als een ongewend kalf’²⁶. Ook is hieruit te verklaren dat er geen of maar een heel klein onderscheid is tussen beschaafde, nette mensen en kinderen van God. En dat betreft dan ook de uitoefening van hun godsdienstplichten

23. Zie Ps. 80:5, kantt. 13.

24. Koningryken

25. met indalinge in uw harte

26. Jer. 31:18.

in het openbaar of in eigen huis, én hun levenswandel. O, wat zijn de kostelijke kinderen van Sion de aarden flessen gelijk geworden²⁷. b. Ook als er al mensen zijn die enige indruk hebben van de ellendige toestand van hun ziel, zij merken toch dat het niet zo drukt en zwaar weegt²⁸ als vroeger. Ze zien ook dat de indrukken niet diep genoeg gaan en niet op hun hart blijven wegen. Die indrukken veroorzaken geen aanhoudend en hevig²⁹ roepen om redding en verzoening, maar ze verlaten ons voordat we halverwege tot het bloed van Jezus Christus zijn gekomen; dat bloed, dat alleen het geweten reinigen kan van dode werken om de levende God te dienen³⁰. Helaas, de benauwdheid en het verdriet over de zonde en het ernstig aanhouden om Jezus opnieuw aan te nemen is meestentijds maar als een morgenwolk, een vroegkomende dauw³¹, die heel snel voorbijgaat en de ziel verlaat zonder dat ze gered of hersteld wordt.

c. Zo nu en dan ontvangt men de genade dat men tot de Heere Christus mag komen, Hem hartelijk en gelovig mag omhelzen en zijn schuld op Hem mag leggen. Dan mag men zichzelf kwijtrakken, kwijtschelding van schuld in zijn geweten ondervinden en de daarop volgende vrede in de ziel ervaren. Dat is echter niet alleen zeldzamer dan in vorige tijden, maar bovendien merkt men dat de ziel er geen kracht uit ontvangt om nauwgezet, standvastiger en eerbiediger te wandelen voor de Heere. De liefde verkoelt heel snel. Kort na de kwijtschelding van schuld bezoedelt men zich weer en komt men binnen enkele dagen weer in zijn oude doen. Dat is een duidelijk bewijs dat de geestelijke ingezonkenheid groot is. Anders zou het kleed van Christus' gerechtigheid zeker verwarmen en zou Zijn vlees en bloed, door het geloof gegeten en gedronken, kracht geven om zich te verheugen³² in de wegen van de Heere.

d. Ten slotte blijkt de grote geestelijke dorheid uit de wereldse instelling en het slordig gedrag van Gods kinderen. Zo nu en dan zien zij het zelf en klagen: Ach, wie ben ik? En ook anderen zien het. Zij die

27. Klaagl. 4:2.

28. drukt / werkt en weegt

29. gevoelig

30. Vgl. Hebr. 9:14.

31. Hos. 6:4;13:3.

32. zyn harte te verheffen; Comrie gebruikt deze uitdrukking in positieve zin, maar in de Bijbel komt ze slechts in negatief verband voor – zie Spr. 18:12, Dan. 8:25 en Dan. 11:12.

door hun kleding, hun eerbiedige houding in het openbare leven en in Gods huis gewoon waren te stichten en anderen tot navolging op te wekken – hoewel zij geen woord spraken – zijn nu aan de wereld gelijkvormig geworden. In de godsdienst geven ze ergernis en vanwege hun traagheid en het verzuim van de genademiddelen zijn ze een struikelblok voor hun onbekeerde burenen. Ze zijn in de omgang vol met kletspraatjes³³, ze maken grappen³⁴ en slaan zinloze en ruwe³⁵ taal uit. Daardoor worden zij die met hen omgaan, niet gesticht. Hun hart wordt niet in gloed gezet; ze worden niet beschaamd, niet in toom gehouden en niet gestimuleerd om God te zoeken. Iedereen zal erkennen dat het hierdoor droevig gesteld is! We hopen dat het ons gegeven zal worden het zo nu en dan te betreuren en uit te roepen: Ach ik, ellendig mens, wie zal mij verlossen?³⁶ De kinderen van de Heere zijn het zout der aarde; als dit smakeloos geworden is, waarmee zal het dan gezouten worden?³⁷

We zouden vele andere bewijzen van deze geestelijke dorheid kunnen geven, maar omdat ze in het vervolg naar voren zullen komen, gaan we ze nu voorbij, omdat het hier vermelde genoeg is om u te overtuigen.

2. De ingezonkenheid wordt niet opgemerkt

Wij menen dat de behandeling van deze stof in de tweede plaats noodzakelijk is, omdat de ingezonkenheid zo weinig opgemerkt en betreurd wordt. Ach, hoewel de grauwigheid op ons verspreid is, men merkt het niet (Hos. 7:9). Nee, hoewel men zo ellendig is, men voelt zich rijk en verrijkt. Nooit beleefde men een tijd waarin men zo verwaand en uit de hoogte durfde te spreken als de dorre tijd waarin wij nu leven. En mensen kunnen het niet verdragen als hun geestelijke dorheid hun onder het oog wordt gebracht. Nee, zegt men, zij die dat doen, moeten zichzelf maar eens in acht nemen. Zij handelen partijdig en liefdeloos, zij veroordelen maar en letten op ditjes en datjes, terwijl men zijn christelijke vrijheid toch met een goed geweten mag gebruiken. Zij zien meer op uiterlijke dingen dan

33. ralliant

34. vol quincslagen

35. ongezoute

36. Rom. 7:24.

37. Matth. 5:13.

op innerlijke. Zij zijn maar wettisch en weten niets van het leven door het geloof, enzovoort.

Al deze uitvluchten zijn duidelijke bewijzen dat men zijn dorheid niet bemerkt en ook niet erkennen wil. Anders zou men immers nooit zo op mensen zien en op die manier de overtuiging ontduiken, maar op de zâák die naar voren wordt gebracht. Men zou het niet zo ruim mogelijk nemen en niet zo dicht mogelijk tegen Gods grenzen aan komen als maar mogelijk is. Want wie zo doen, zullen ook de grens overschrijden. Wie zo dicht als maar enigszins mogelijk is bij de zonde komt, zal ook geen gewetensbezwaren hebben om daadwerkelijk te zondigen. Men behoorde echter te proberen zo nauwgezet en stipt mogelijk te zijn en de volmaaktheid na te jagen (Fil. 3:14). De zalige Van Lodenstein zag dit gebrek al in zijn tijd, maar als hij nu Sion zou beschouwen, wat zou hij wenen! Zijn verzen³⁸ zijn het waard dat u ze hoort:

*Al voel ik al die fikkefakkerij³⁹ niet
'k En weet van min of onmin, vreugde of pijn,
't Gelove is 't al; en als deze tijd voorbij schiet,
Wat kan ik meer als in de hemel zijn?
En daar moet mij het gelove der waarheid brengen.*

3. Om werkelijk vernederd en ootmoedig te worden

Wij menen dat het in de derde plaats nodig is hierover te spreken, opdat men bij het zien van deze wangestalte van het hart oprecht vernederd en werkelijk verootmoedigd mag worden over het verval waarin men terechtgekomen is. Het gaat erom dat men zich zal bekeren om zijn eerste werken te doen⁴⁰. Maar het is ook nodig om gelegenheid te hebben deze zaken voor te houden, opdat mensen leiding ontvangen en worden opgewekt tot een nieuw leven.

Ingezonkenheid van de ziel

Als we nu tot de zaak zelf komen en speciaal over de geestelijke dorheid gaan spreken, zullen we dat eerst doen over die dorheid zelf. Dat

38. versjes

39. Het is onduidelijk wat Jodocus van Lodenstein hier bedoelt; het woord is niet opgenomen in het WNT. Wellicht moet aan *verleiding*, *bekoring* gedacht worden.

40. Vgl. Openb. 2:5.

is, mijn geliefden, *een treurige toestand*⁴¹, *ziekte of inzinking*⁴² *van een wedergeboren mens, veroorzaakt door zonden en nalatigheid. Het is een toestand waarin de wedergeboren mens lauw en traag blijft in de oefening van de plichten tot godzaligheid. Ook is hij dor en ongevoelig onder alle middelen die worden aangewend om hem uit die doodse toestand op te wekken.* Wij dachten dat deze omschrijving nodig was om te begrijpen dat we niet zozeer over de dorheid of liever gezegd over het totale dood-zijn van onbekeerde mensen zouden spreken, maar over de wangestalte van een oprecht gelovige. En ook opdat u deze wangestalte kort samengevat⁴³ onder ogen kunt zien als we enkele bijzonderheden noemen. Daarom vraag ik u met bijzondere aandacht en met toepassing op uw eigen hart⁴⁴ te willen letten op de volgende punten.

Blind en onkundig

Deze dorheid komt onder andere tot uitdrukking in blindheid, duisternis en onkunde van het hart als het gaat over de heerlijkheid van God. Dan zien en weten we niet hoezeer Hij het waard is geliefd en gediend te worden. Deze God is de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Hij is één Goddelijk Wezen waarin drie Personen zijn Die Zich naar buiten openbaren in het werk van de schepping en bijzonder in het werk van de verlossing. Die blindheid en onkunde zijn er ook als het over de vreugde⁴⁵ en zaligheid gaat, die opgesloten liggen in de dienst en gehoorzaamheid van deze God.

Mijn geliefden, zolang de bovengenoemde zaken in Gods licht gezien worden, zo lang heeft de ziel van een oprecht gelovige méér blijdschap in God en in Zijn dienst dan de goddelozen hebben, wanneer hun koren en most vermenigvuldigd worden⁴⁶. De ziel verheft zich met die van Josafat in de wegen van de Heere. Zij die oprecht van hart zijn, lopen zonder moede of mat te worden⁴⁷, terwijl het hun innigste blijdschap is goed te doen en zich te verheugen in en over Gods bevelen. Maar het wordt anders zodra dit zien in Gods licht van hen weggenomen wordt of wanneer er iets tussen hun geloofsoog

41. ongesteltheit

42. quyning

43. in een kort begrip

44. inkeringen in uw gemoet

45. genoegelykheit

46. Ps. 4:8.

47. Jes. 40:31.

en dit licht komt waardoor hun het zicht ontnomen wordt. Dan komt er namelijk ingezonkenheid en verslapping in de ziel. De liefde, de hoogachting en de blijdschap⁴⁸ in de Heere en Zijn dienst verkoelen en bevroeren. Ja, ze worden zó ijskoud en onverschillig, dat de ziel die heerlijkheid in God de Vader, de Zoon en de Heilige Geest niet zien kan. Daarom heeft ze ook geen reden om naar die heerlijkheid te verlangen en doet ze er niet zoveel moeite voor die te verkrijgen. Dit was een van de elementen⁴⁹ van de totale doodsheid van de Joden. Zij zagen geen heerlijkheid in Hem, waarom zij Hem begeren zouden (Jes. 53:2 en 3); en dit is ook een van de elementen van dorheid in de gelovigen.

Want ook in de oprecht gelovigen zien we deze doodsheid. De bruid die haar ingezonkenheid niet inzag, kon op haar bed blijven liggen, terwijl de dochters van Jeruzalem vroegen: ‘Wat is uw Liefste méér dan een andere liefste?’⁵⁰ Deze blindheid en duisternis zijn er in trap en mate. Soms is die blindheid heel groot, zodat men geen licht heeft, maar als een blinde naar de wand tast⁵¹. Soms is er wel enig licht vanwege de herinnering aan vorige dagen⁵² of vanwege genade die ervaren wordt⁵³. In deze toestand is het echter als met de winterzon die haar licht niet loodrecht in de ziel laat stralen. De verkleumde liefdegevoelens worden daardoor niet ontdooid; er wordt geen warmte gevoeld, en daardoor komt het ook niet tot leven en vruchtbaarheid. Zo is het ook met een boom in de winter: ook al wordt hij door de winterzon bestraald en verlicht, hij blijft echter zonder blad, bloesem en vrucht, stijf bevroren en onbuigzaam.

Gemakkelijk leven

Deze dorheid kenmerkt zich ook door het gemak, waarmee men kan leven zonder waarachtige gemeenschap te oefenen met God in Christus. Als men enigszins levendig in het hart is, veroorzaken de minste vervreemding van de Heere en het missen van Zijn gemeenschap – die de ziel zo goed doet – verdriet, schreien en roepen. Men klaagt: Hoelang, hoelang, hoelang, Heere! De ziel kan niet leven en

48. verlustigingen

49. ingredienten

50. Hoogl. 5:9.

51. Jes. 59:10.

52. door onthoudt

53. hebbelyke genade

het zonder God stellen. ‘Mijn ziel dorst naar U, mijn vlees verlangt naar U, in een land, dor en mat, zonder water.’⁵⁴

Maar de ingezonkenheid drukt dit gemis niet op het hart en zij geeft geen bitter schreien, treuren en weeklagen⁵⁵. De gelovige weigert om vertroosting of verkwikking te ontvangen in de dingen van het hart. Nee, de dingen om hem heen nemen de plaats van God in en naarmate die hem toelachen, is men tevreden en kan men het in en met het schepsel stellen, hoewel men de Schepper Zelf mist. Dat dit zo is, blijkt ook uit het feit dat als de uiterlijke dingen een mens niet toelachen, hij daar méér over piekert en tobt dan over het gemis van God.

Flauw leven in de ziel

In deze dorheid gaat het er in de ziel ook heel flauw aan toe⁵⁶. De ziel was gewoon te kunnen zeggen: ‘Bij deze dingen leef ik’⁵⁷ en: ‘O, wat waren de redenen van de Heere voor mijn gehemelte zoeter dan honing en honingzeem’⁵⁸. Maar die ziel is nu zó ingezonken, dat ze niet alleen geen zin of verlangen heeft naar de redenen van de Heere, maar deze zelfs zo smakeloos vindt als het wit van een ei. De zoete smaak van de beloften noch het prikkelende bitter van de dreigementen geeft ontroering in het hart. Komt men in Gods huis of is men in de stilte van het eigen huis, waar God door Zijn geschreven of gepredikte Woord een volle maaltijd aanbiedt⁵⁹, men ziet het soms en men zegt: Het is kostelijk voedsel. Maar men zegt toch⁶⁰, omdat men niets proeft: Ik heb er geen smaak in. Of men maakt enige excuses zoals: Zij die de maaltijd bereiden, geven er onvoldoende zorg en aandacht aan⁶¹. Of: De reuk zelf verveelt me en doet me walgen. Soms valt men terwijl het voedsel wordt aangereikt in slaap, of men wil ander eten hebben. Dat is een grote zonde en een teken van een bedorven smaak, want men laat het zuivere voedsel, de gezonde melk van Gods Woord staan! Dat is wel het meest duidelijke teken dat de ziel heel doods gesteld is. Het is te vrezen dat zulke zielen – vóór hun

54. Ps. 63:2.

55. lamenteren

56. [In deze dodigheid] is ook ene smakeloosheit

57. Jes. 38:16.

58. Ps. 12:7, Ps. 119:103.

59. voorstelt

60. met de daat

61. zyn niet zindelyk genoeg

herstel en genezing komen – geen honger zullen hebben naar brood, maar naar het Woord dat zij vele malen versmaad hebben.

Loom en traag

In deze ingezonkenheid is er ook loomheid, logheid⁶², luiheid en traagheid in de ziel als men de noodzakelijke godsdienstige plichten moet uitvoeren. Die plichten worden wel niet nagelaten, maar toch is de ziel zonder ijver en aandoening. Het hart is bezig⁶³ met duizend-en-een dingen, niet alleen met betrekking tot het dagelijks beroep maar ook met vele andere zaken. Het hart spreekt dan tot de schepselen die in zijn verbeelding aanwezig zijn, terwijl de mond bezig is tot God te spreken. Het hart is bezig om te wikken en te wegen en de dingen te regelen die men voor ogen heeft. Het is nu eens boos, dan weer driftig⁶⁴ en vol wraakzucht, enzovoort. En hoewel deze overwegingen van het hart niet altijd merkbaar zijn, gaan toch de raderen van de ziel in de godsdienstige plichten⁶⁵ als door zwaar zand. De zucht van het hart⁶⁶ naar boven tot God heeft vanwege de logheid van de ziel, die aan het stof vastgekleefd is, geen vleugels van liefde en ijver om zich te kunnen opheffen. Zo zijn de godsdienstige werkzaamheden dor en dood; men verlangt ernaar dat het ‘amen’ uitgesproken wordt en men is wel tevreden met het gedane werk.

Een flauw geweten

In deze ingezonkenheid is het kloppen van het geweten over de schuldige dorheid maar heel flauw en het doet de ziel weinig pijn. Het veroorzaakt geen diepgevoeld verdriet in de ziel, zodat men niet proeft en smaakt hoe kwaad en bitter het is tegen de Heere te zondigen. Nee, men wordt er vanbinnen niet door verontrust. Men hoort niet wat het geweten zegt, net alsof het van geen enkel belang is. Men stelt de aandacht hiervoor uit tot een gunstiger tijd, maar die komt haast nooit. Hierdoor wordt de last van de schuld op het geweten zó verzwaard dat het zijn mond bijna niet meer opendoet. Het is hier net als bij een mens die vlak bij de dood is: de polsslag is zo flauw geworden, dat men hem nauwelijks kan voelen. Wat is dat

62. zwaarheit

63. vageert

64. haastigheid

65. oefeninge

66. de bewegingen

erg! Want als het geweten, dat Gods vertegenwoordiger⁶⁷ is, daar niet tegen ingaat⁶⁸, is dat een teken dat God Zelf niet met de mens wil strijden, maar dat Hij zegt: 'Efraïm is vergezeld met de afgoden, laat hem varen' (Hos. 4:17). O, mijn geliefden, bid toch tot God dat die doodsheid nooit zo ver zal komen. Zolang het geweten klopt en slaat, is er hoop op herstel, als de slagen maar diep inslaan en een diep verdriet veroorzaken.

Andere kenmerken

Hoewel men in deze ingezonken toestand nu en dan wat verlevendigd schijnt te worden en men zich voorneemt om nauwgezet en ernstiger te leven, toch verflauwt dit heel snel. Dan wordt men weer even ongevoelig als voorheen. Vaak wordt men nog veel doodser⁶⁹ dan vroeger, zoals een kaars of olielamp, waaraan de brandstof gaat ontbreken, nu en dan een opleving en sterke flikkering van licht geeft. Maar kort daarna brandt ze zo flauw, dat men zou denken dat ze uitgegaan is. En zo maakt een ziel duizendmaal een verkeerde berekening. Ze denkt: Nu zal het gaan en ik zal tot mijn vroegere levendigheid terugkeren, maar helaas ziet ze achteraf dat haar gerechtigheid als een morgenwolk geweest is (Hos. 6:4).

In deze dorheid is en blijft de ziel onverbeterlijk, ondanks alle middelen die aan haar ten koste gelegd worden. Oordelen en zegeningen, de Wet en het Evangelie leiden bij haar niet tot een goed gevolg. Ze hebben niet de uitwerking die de ziel bij haar schuld brengt en haar beschaamd maakt vanwege haar ingezonkenheid⁷⁰ en haar omzwerfen buiten de Heere. Het is met deze dorheid zoals God zegt over Zijn wijngaard in Jesaja 5:2 en 4. Hoewel Hij er alles aan gedaan had wat eraan gedaan moest worden, ze bracht toch geen goede en rijpe druiven voort.

Ten slotte openbaart deze dorheid zich naar buiten toe, zodat ze door de oplettende waarnemer gezien kan worden in een levenswandel die niet overeenkomt met het Evangelie. Gods Beeld wordt er niet in uitgedrukt. De levenswandel is geen kopie of afschrift van de Bijbel.

67. Stedehouderesse

68. niet twist

69. erger en dodiger

70. veragtering

Ook zijn de mensen in wie deze dorheid voor de dag komt, geen wandelende Bijbels. Integendeel, zij zijn aan deze tegenwoordige wereld gelijkvormig, zodat er weinig onderscheid is tussen hen en de wereld.

Hoe ver de ingezonkenheid kan gaan

In de tweede plaats willen we er nu over spreken, hoe ver deze geestelijke dorheid al dan niet gaan kan. Ik weet wel, mijn geliefden, dat er geen teerder punt is dan juist dit. We kunnen niet goed bepalen hoe dicht een werkheilig mens bij het Koninkrijk Gods kan komen, en toch dood en onbekeerd kan zijn en blijven. En wij weten ook niet hoe diep ellendig en laag een oprecht bekeerd mens kan vallen en toch de wortel van de zaak in zich kan hebben. Dat maakt de zaak ingewikkeld. Bovendien kunnen velen die alleen maar een arglistig en boos⁷¹ hart hebben, veel verkeerde conclusies⁷² uit deze stof trekken. Daardoor kunnen zij ondanks hun zorgeloos en onGoddelijk leven zich blijven inbeelden kinderen van God te zijn. Misschien zou deze stof ook door een begenadigde misbruikt kunnen worden waardoor hij nog doodser wordt. Toen we deze zaken overdachten, twijfelden we of we hierover zouden spreken of niet. En we overwogen of het niet beter was nu snel over te gaan tot het aanwijzen van de oorzaken van deze dorheid. Toch bedachten we dat deze stof nuttig en nodig kan zijn voor Gods kinderen, en daarom zullen we er iets over zeggen.

1. Allereerst hoe ver deze dorheid kan gaan. De oprecht gelovige kan zo ingezonken zijn dat het schijnt dat hij al zijn ijver verloren heeft, zodat hij niet voor God en Zijn zaak in de bres springt. Dan kan hij de belediging⁷³ van God door de zonde in zichzelf en in anderen aanzien, alsof die hem niet hoeft te raken. Dan hoeft de ziel niet te gaan branden om voor God en Zijn weg uit te komen. Dit was de doodsheid en zo ver ging de slapheid⁷⁴ van die godzalige oude man, Eli (1 Sam. 2:20-23). Dit was ook de doodsheid van de gemeente van Laodicea (Openb. 3:14-22), die noch koud noch heet was; dat wil zeggen: onverschillig. Dat er toch gelovigen onder waren, blijkt uit het 19^e vers: ‘Zo wie Ik liefheb, die bestraf en kastijd Ik; wees dan ijverig en bekeer u.’

71. verrot

72. quaad

73. onteering

74. werkeloosheit